

Inhoud

Inleiding – 9

DEEL I PATRONEN IN GEZINNEN

Hoofdstuk 1 Hechting, gezinspatroon en leerproces – 13

- 1.1 Hechting en hechtingsstijlen – 13
- 1.2 Veilige hechting – 17
- 1.3 Gepreoccupeerde hechting – 18
- 1.4 Angstige hechting – 19
- 1.5 Vermijdende hechting – 20
- 1.6 Ambivalente hechting – 21
- 1.7 Onveilige hechting en hechtingsstoornis – 22
- 1.8 Complementaire gedragspatronen van ouder en kind – 23
- 1.9 Leerprocessen in het gezin – 25

Hoofdstuk 2 Interactiepatronen tussen ouder en kind – 29

- 2.1 Toegeeflijke ouder – impulsief, woedend kind – 29
- 2.2 Begrijpende ouder – open, speels kind – 36
- 2.3 Liefhebbende ouder – blij, competent kind – 41
- 2.4 Beschermende ouder – loyaal kind – 47
- 2.5 Overbezorgde ouder – onzeker kind – 52
- 2.6 Autoritaire ouder – aangepast kind – 60
- 2.7 Straffende ouder – verongelijkt kind – 67
- 2.8 Gewelddadige ouder – geïntimideerd kind – 75
- 2.9 Verwaarlozende ouder – verloren kind – 83
- 2.10 Inconsequente ouder – lastig kind – 89
- 2.11 Onbetrouwbare ouder – instabiel kind – 96
- 2.12 Onvolwassen ouder – geparentificeerd kind – 102
- 2.13 Samengestelde gezinspatronen en persoonlijkheidsstoornissen – 110
- 2.14 Onderscheid gezonde en ongezonde gezinspatronen – 112

DEEL 2 PATRONEN IN DE HULPVERLENING

Hoofdstuk 3 Patronen uitgelokt door de cliënt – 119

- 3.1 De cliënt als woedend, impulsief kind – 119
- 3.2 De cliënt als braaf, aangepast kind – 121
- 3.3 De cliënt als verongelijkt kind – 122
- 3.4 De cliënt als geïntimideerd kind – 124
- 3.5 De cliënt als verloren kind – 126
- 3.6 De cliënt als lastig kind – 128
- 3.7 De cliënt als instabiel kind – 129
- 3.8 Differentiatie en verstrengeling – 131

Hoofdstuk 4 Patronen uitgelokt door de hulpverlener – 133

- 4.1 De hulpverlener als toegeeflijke ouder – 134
- 4.2 De hulpverlener als begrijpende ouder – 135
- 4.3 De hulpverlener als beschermende ouder – 135
- 4.4 De hulpverlener als veeleisende, autoritaire ouder – 137
- 4.5 De hulpverlener als straffende ouder – 138
- 4.6 De hulpverlener als gewelddadige ouder – 139
- 4.7 De hulpverlener als verwaarlozende ouder – 140
- 4.8 De hulpverlener als selectieve ouder – 141
- 4.9 De hulpverlener als inconsequente ouder – 142
- 4.10 De hulpverlener als onbetrouwbare ouder – 143

Hoofdstuk 5 De hulpverlener als gezonde volwassene – 145

- 5.1 De hulpverlener als liefdevolle ouder – 145
- 5.2 Gezond en ongezond gedrag – 147
- 5.3 Persoonsontwikkeling: een goede ouder voor jezelf worden – 148
- 5.4 De hulpverlener als (tijdelijke) goede ouder – 149
- 5.5 De hulpverlener als een gezond model – 149
- 5.6 Jeffrey Young: de hulpverlener als gezonde volwassene – 150
- 5.7 Gezonde volwassene: goede ouder en gezond kind – 150
- 5.8 Onderzoeksresultaten van interactiepatroon hulpverlener-client – 152

DEEL 3 PATRONEN IN HET WERKVELD

Hoofdstuk 6 Patronen in de ambulante hulpverlening – 157

- 6.1 Individuele cliënt als lievelingskind van het AMW – 157
- 6.2 Ontwikkelingen in de ambulante ggz – 158
- 6.3 Indicietelling in de ambulante jeugdhulpverlening – 158
- 6.4 Werken met relatie en gezin in de ambulante hulpverlening – 162
- 6.5 Taak, doel en verantwoordelijkheid van de professionele hulpverlening – 165
- 6.6 Voor- en nadelen individuele en relationele aanpak – 167
- 6.7 Samenwerking hulpverlener en naastbetrokkenen – 170
- 6.8 Effectiviteit van de contextgerichte benadering – 172

Hoofdstuk 7 Patronen in de geestelijke gezondheidszorg – 175

- 7.1 Cliëntgerichtheid in de geestelijke gezondheidszorg – 175
- 7.2 Barrières voor succesvol samenwerken met de familie – 177
- 7.3 Contact met de familie en autonomie van de cliënt – 178
- 7.4 Functies van de familie voor de cliënt – 180
- 7.5 Familie tot bondgenoot maken – 183
- 7.6 Goede samenwerking leidt tot minder dwang – 185
- 7.7 Effectiviteit van gezinsinterventies in de ggz – 187

Hoofdstuk 8 Patronen in de jeugdbescherming – 189

- 8.1 Gezinsvoogd of jeugdbeschermer? – 189
- 8.2 Uithuisplaatsing als middel van de jeugdbescherming – 190
- 8.3 Driehoeksrelaties bij uithuisplaatsing – 192
- 8.4 Gezinsvoogd en gezinscoach – 194
- 8.5 Beïnvloeding en onderhandeling in de jeugdbescherming – 195
- 8.6 Naar een nieuwe jeugdbeschermingsmethodiek – 199
- 8.7 Tweeledige taak van de gezinsvoogd – 201
- 8.8 Parallele processen in de jeugdbescherming – 205
- 8.9 Valkuilen voor de gezinsvoogd – 209
- 8.10 Gezinsvoogd als intensief casemanager – 211

Hoofdstuk 9 Patronen in de residentiële jeugdzorg – 213

- 9.1 Veranderingen in de residentiële jeugdzorg – 213
- 9.2 Interactiepatronen tussen hulpverleners, jeugdigen en ouders – 214
- 9.3 Gezinsgerichte hulp binnen de residentiële jeugdzorg – 216
- 9.4 Betrokken ouders verbeteren de hulpverlening – 217
- 9.5 Effectieve interventies bij jeugddelinquentie – 217
- 9.6 Kenmerken van gezinsgerichte hulp – 219
- 9.7 Samenwerken in de driehoek cliënt-ouders-begeleider – 219
- 9.8 Conflicten in de samenwerking binnen de driehoek – 222
- 9.9 Vijf manieren om met conflicten om te gaan – 225
- 9.10 Conflicthantering door groepsleiders – 228
- 9.11 Samen werken aan de werkrelatie – 231

Hoofdstuk 10 Productie van zorgvermijding en zorgverlamming – 235

- 10.1 Hulpverlening aan multiprobleemgezinnen – 235
- 10.2 Zorgvermijding – 235
- 10.3 Neerwaartse spiraal in de hulpverlening aan multiprobleemgezinnen – 236
- 10.4 Wat doet de organisatie met de signalen dat het fout gaat? – 243
- 10.5 Zorgverlamming – 246

Hoofdstuk II Reductie van zorgvermijding en zorgverlamming – 249

II.1 De kracht van persoonlijke interventie – 249

II.2 Conditie voor een goede samenwerkingsrelatie – 250

II.3 Competenties voor een goede samenwerkingsrelatie – 254

II.4 Het zorgcontinuüm – 270

II.5 Productie van vertrouwen en initiatief – 273

II.6 Samenspel van condities en competenties – 276

Tot slot – 279

Bijlage: patroongericht intervisiemodel – 281

Literatuur – 283

Over de auteurs – 297

Register – 299

Hoofdstuk 3

Patronen uitgelokt door de cliënt

Iedereen heeft een goede reden voor slecht gedrag, maar dat maakt het gedrag nog niet beter

3.1 De cliënt als woedend, impulsief kind

Het ergste wat een dwingeland kan overkomen is dat niemand tegen hem is opgewassen

Johanna (32) is een alleenstaande vrouw, ex-psychiatrisch patiënt, die al jaren een zwervend bestaan leidt. Wanneer zaken haar niet bevallen op de plekken waar zij opgevangen wordt of onderdak vindt, stelt ze zich boos en eisend op. Ze heeft op die manier al heel wat goodwill verspeeld, zodat er niet zo veel plaatsen meer zijn waar men haar nog wil opvangen. Ze heeft nu een poos gewoond bij een vriendin van haar moeder, maar daar heeft ze ruzie mee gekregen en toen is ze kwaad weggelopen. Ze klopt opnieuw aan bij de hulpverlening en eist dat er onderdak voor haar geregeld wordt. Het regent pijpenstelen!

De cliënt stelt zich eisend op. Hij heeft recht op de juiste hulp en wel nu! Hij heeft een duidelijk beeld van hoe die hulp er uit moet zien en hoe de hulpverlener zich op hoort te stellen. Hij heeft de neiging de hulpverlener voor te schrijven wat die wel en niet moet doen. Hij heeft weinig geduld en is weinig bereid om naar zijn eigen functioneren te kijken. De cliënt heeft de neiging op te stappen of amok te maken als de zaken niet gaan zoals hij dat wenst.

Valkuil 1: de hulpverlener als toegeeflijke ouder

Hulpverleners die niet stevig op eigen benen staan kunnen uit angst voor escalatie en om verdere problemen te voorkomen, toegeven aan de eisen van de cliënt, hard gaan werken om aan de verwachtingen van de cliënt te voldoen en zo het patroon waar deze in zit verder bekrachtigen. De cliënt krijgt nu wel wat hij vraagt, maar niet wat hij nodig heeft. De hulpverlener is in zijn reactie (positief) gericht op de cliënt en staat niet stil bij wat hij zelf ervaart en nodig heeft.

Zuchtend pakt de hulpverlener de telefoon en gaat op zoek naar een verblijfplaats voor Johanna. Hij heeft er niet veel zin in en ook weinig hoop op, maar hij kan haar met dit weer toch niet de straat op sturen. Bovendien heeft hij ook geen zin in een scène met haar. Uiteindelijk zal ze toch ergens ondergebracht moeten worden, anders verloedert ze helemaal.

Valkuil 2: de hulpverlener als straffende ouder

De hulpverlener accepteert het eisende gedrag van de cliënt niet, maar reageert erop met negatieve kritiek. Hij dient de cliënt boos van repliek en zegt niet met hem verder te willen praten zolang de cliënt zich zo arrogant opstelt. De cliënt krijgt nu helemaal niets, niet wat hij vraagt en niet wat hij nodig heeft. De hulpverlener is hier negatief gericht op waar de cliënt om vraagt en staat niet stil bij wat de cliënt eigenlijk nodig heeft. Evenmin staat hij stil bij wat hij zelf nodig heeft. Hij weet alleen wat hij niet nodig heeft.

De hulpverlener zegt dat hij geen zin meer heeft om achter een verblijfplaats voor Johanna aan te gaan. Ze maakt toch overal een puinhoop van. Bovendien zou hij niet weten waarheen hij zou moeten bellen, ze heeft zo'n beetje met iedereen ruzie. Ze moet zelf maar kijken wat ze nu gaat doen. Het wordt tijd dat ze zelf eens verantwoordelijkheid neemt voor haar leven.

Remedie: de hulpverlener als liefhebbende, begrenzende ouder

De hulpverlener erkent de nood en behoefte van de cliënt, zegt dat hij serieus zal kijken naar wat hij voor de cliënt kan doen, vertelt vervolgens wat hij vindt van het gedrag van de cliënt en zegt dit eerlijk, zonder de cliënt daarbij af te keuren. Vervolgens staat hij stil bij wat hij dan wel van de cliënt nodig heeft om goed te kunnen functioneren. De hulpverlener is nu zowel gericht op het welzijn van de cliënt als op zijn eigen welbevinden. De cliënt krijgt niet waar hij om vraagt, maar wel wat hij nodig heeft, namelijk een voorbeeld van hoe je de zorg voor jezelf kunt combineren met goede zorg voor een ander: 'Ik begrijp heel goed waar je mee zit en dat je heel graag goed geholpen wilt worden. Ik zal daarvoor mijn best doen, maar ik vind het niet prettig wanneer je mij voor gaat schrijven wat ik wel en niet moet doen. Ik voel mij dan door jou niet als professional gerespecteerd en dat heb ik wel nodig om goed met je samen te kunnen werken. Ik wil graag met je zoeken naar een oplossing voor je problemen, maar dan heb ik nodig dat je met wensen komt en niet met eisen.'

De hulpverlener zegt dat hij snapt dat ze in de problemen zit. Maar dat hij haar eisende toon heel vervelend vindt. 'Ik voel me dan net jouw slaafje en dat maakt me kwaad. Dan heb ik niet zo veel zin meer om nog iets voor jou te doen.' Johanna zegt dat dat onzin is, maar dat hij haar als hulpverlener wel hoort te helpen. De hulpverlener antwoordt dat hij niet het gevoel heeft dat Johanna serieus neemt wat hij zegt en dat het voor hem wel heel serieus is. Johanna raakt geïrriteerd en zegt dat ze niet snapt waar hij het over heeft. Zij is tenslotte degene die hulp nodig heeft en niet hij. Dan zegt de hulpverlener: 'Kijk Johanna, dat is voor mij nu net het probleem. Jij bent voortdurend met jezelf bezig, met wat jij wilt, nodig hebt en met wat jou wel en niet bevalt. Maar je staat er zelden bij stil hoe jouw gedrag bij een ander overkomt. Daarom krijg je overal ruzie en vind je nergens rust. Ik wil geen ruzie met je en wil je best helpen, maar ik wil niet door jou rond gecommandeerd worden. En ik wil dat je daar nu eerst over nadent.' Pas nadat Johanna dit gedaan heeft en heeft ingebonden, pakt de hulpverlener de draad weer op. Niet door opnieuw onderdak te zoeken, maar door met Johanna te kijken naar wat er mis is gegaan tussen haar en de vriendin van haar moeder, wat daarin Johanna's aandeel is en wat zij kan doen om dat te herstellen.

3.2 De cliënt als braaf, aangepast kind

Onderdanigheid roept het slechtste in de omgeving wakker

Elly, een depressieve, alleenstaande vrouw van 42 jaar heeft al heel wat hulpverleners versleten. Ze voelt zich altijd klein, onbetekenend, zwak en onzeker en ze heeft, zegt ze, veel hulp en steun nodig, want zelf kan ze weinig. Ze doet altijd erg haar best de raad van haar hulpverleners op te volgen, maar het helpt allemaal niet veel. Ze blijft depressief, maar ze blijft ook hopen dat er toch ergens een hulpverlener is die haar kan helpen haar depressie te overwinnen.

De cliënt stelt zich afhankelijk en volgzaam op. Hij geeft de hulpverlener in alles gelijk en probeert braaf te doen wat die hem zegt. De cliënt doet erg zijn best en is het helemaal met de hulpverlener eens dat hij moet veranderen: 'Zeg maar wat ik moet doen.' Hij is vriendelijk en coöperatief en komt keurig op alle afspraken. Alleen verandert er niets!

Valkuil 1: de hulpverlener als beschermende ouder

In reactie op de hulpeloosheid van de cliënt wil de hulpverlener hem helpen en beschermen. Hij neemt de cliënt op sleeptouw, helpt hem met alles wat hij zegt zelf niet te kunnen, stimuleert en bemoedigt hem en is er altijd om hem op te vangen. Deze drang om te helpen is complementair aan de hulpeloosheid van de cliënt en houdt het patroon dus in stand. De hulpverlener is voornamelijk bezig met wat hij denkt dat de cliënt nodig heeft en staat niet stil bij wat hij zelf van de cliënt nodig heeft.

De hulpverlener is ontzettend begaan met Elly. Hij wil graag degene zijn die wel wat betekent in haar leven. Hij ondersteunt en bemoedigt haar, bevestigt haar positief en probeert haar te laten kijken naar alles wat ze wel goed doet. Hij stimuleert en motiveert en geeft adviezen over hoe haar leven leuker kan worden. Ze is het in alles met hem eens, ze probeert ook echt positief te denken, maar ze blijft depressief. Hij is de sterke, steunende hulpverlener en zij de zwakke, behoeftige cliënt.

Valkuil 2: de hulpverlener als veeleisende, autoritaire ouder

De hulpverlener vindt dat de cliënt in de benen moet komen en zijn eigen boontjes moet leren doppen. Hij geeft adviezen, vertelt de cliënt wat hij moet doen, dirigeert hem in de juiste richting en laat voortdurend merken dat hij weet wat goed is voor de cliënt. De cliënt zal dit helemaal met hem eens zijn en braaf zijn best doen, maar er verandert niets, omdat het verinnerlijkte patroon in stand blijft.

De hulpverlener ziet hoe Elly steeds de underdogpositie kiest en confronteert haar daarmee. 'Zo hoef jij nooit te veranderen', zegt hij. 'Ik werk me uit de naad en jij doet niets.' Elly beaamt dat en vindt dat niet goed van zichzelf. 'Nee, dat klopt,' zegt de hulpverlener, 'en het is hoog tijd dat je daar iets aan doet. Dat je zelf in de benen komt in plaats van steeds maar zielig en hulpeloos te blijven!' Elly is het roerend met hem eens.

De eisen die de hulpverlener aan Elly stelt, stelt ze ook al aan zichzelf, dus verandert er niets. Hij is de sterke, eisende hulpverlener en zij de zwakke, onmachtige cliënt.

Remedie: de hulpverlener als liefdevolle, toegeflijke ouder

De hulpverlener heeft begrip voor de moeite van de cliënt om voor zichzelf op te komen, maar is er wel duidelijk over dat deze zelf uit zal moeten vinden wat hij wil en hoe hij dat wil. Hij geeft de cliënt daarvoor alle ruimte, geeft geen adviezen, schrijft niets voor en gaat er van uit dat de cliënt zelf wel weet wat goed voor hem is. Hij steunt de cliënt, maar beschermt hem niet, omdat hij het niet erg vindt wanneer die eens een buil valt. Fouten maken mag, want daar kun je van leren. Hij stimuleert de cliënt om zich vrij te maken, risico's te nemen en uit te vliegen. Hij vraagt de cliënt antwoord te geven op de vraag wat hij zelf zou willen wanneer hij met niemand rekening hoeft te houden. Hij daagt de cliënt uit zich vrij te gedragen. Dit doet hij vooral door deze vrijheid zelf uit te stralen en daarin van zichzelf te genieten. Hij probeert de cliënt te inspireren tot ander gedrag, zonder hem gedrag voor te schrijven.

De hulpverlener realiseert zich hoe machteloos hij zich voelt in het werken met Elly. Wat hij ook doet of zegt, zij is het altijd met hem eens, maar er verandert niets. Hij beseft ineens dat haar zwakheid haar wapen is en niet haar probleem. Met haar 'zwakheid' maakt zij uiteindelijk iedereen onschadelijk. Zij ziet zichzelf als zwak en de buitenwereld als sterk en de hulpverleners bevestigen met hun gedrag deze positie. De hulpverlener besluit zich daarvan te bevrijden en zegt: 'Tsjonge, ik heb veel respect voor jou, jij bent sterk, zeg! Jij weet in je eentje een heel leger hulpverleners te vloeren. Ook ik loop nu al vast op je hulpeloosheid en je meegaandheid. Niemand is tegen jou opgewassen, ook ik niet.' Elly is sprakeloos, maar realiseert zich wel dat dit klopt. 'Maar hoe kan het dan dat ik me niet sterk voel?' brengt ze na een tijdje uit. 'Omdat je je kracht verkeerd gebruikt. Je gebruikt hem om te bewijzen dat je zwak bent. Sterk zijn was blijkbaar ooit niet toegestaan voor jou en nu blijf je steeds maar bezig om je vooral zwak en onzeker te voelen. Maar eigenlijk ben jij een sterke vrouw, dat zul je merken zodra je jezelf dat toestaat. En ik verheug me er nu al op om te zien hoeveel moois er dan tevoorschijn komt!'

3.3 De cliënt als verongelijkt kind

De onverzoenlijkheid van het gelijk draagt de kiem van oorlog in zich

Mieke is een gescheiden vrouw van 46 jaar. Ze voelt zich verlaten en eenzaam. In een stroom van voorbeelden vertelt zij de hulpverlener hoe haar man haar bedrogen heeft, hoe iedereen haar na de scheiding heeft laten vallen, hoe zij zich in de steek gelaten voelt en hoe weinig aandacht haar kinderen voor haar hebben. Misschien kan de hulpverlener eens met hen praten.

De cliënt presenteert zich als slachtoffer van anderen of van de omstandigheden. Om iets aan zijn situatie te kunnen veranderen moeten anderen veranderen. De redenen van zijn problemen liggen altijd buiten hemzelf, de oplossingen ook. Wat hem overkomt, wordt hem aangedaan. De cliënt voelt zich machteloos en maakt zichzelf zo ook machteloos:

‘Ik kan er niets aan doen, het ligt niet aan mij.’ Wat de hulpverlener ook probeert aan tips wat de cliënt zelf anders zou kunnen doen, niets zal werken volgens de cliënt. De anderen moeten veranderen, en het zou fijn zijn als de hulpverlener daar iets aan zou kunnen doen.

Valkuil 1: de hulpverlener als de begrijpende ouder

De hulpverlener gaat mee met het klagende, verongelijkte gedrag van de cliënt, probeert hem te begrijpen en vindt ook dat de cliënt het wel erg moeilijk heeft en dat anderen het hem niet gemakkelijk maken. Hij probeert de cliënt nog wel te bemoedigen om iets aan zijn situatie te doen, maar geeft het al snel op wanneer de cliënt met tegenargumenten komt. Hij verdwijnt in begrip. De hulpverlener beweegt mee met het patroon van de cliënt, heeft veel empathie, maar staat er niet bij stil wat de cliënt nu precies nodig heeft om zijn patroon te doorbreken. Ook vraagt hij zich niet af wat hij eigenlijk vindt van het klagende gedrag van de cliënt.

‘Wat akelig voor je dat je je zo alleen en in de steek gelaten voelt en wat goed dat je hulp bent gaan zoeken. Tegen mij kun je alles zeggen wat je dwars zit, daar ben ik voor. Neem je tijd, het hoeft niet allemaal vandaag opgelost te zijn.’

Valkuil 2: de hulpverlener als straffende, veeleisende ouder

De hulpverlener raakt gefrustreerd over het externaliserende gedrag van de cliënt en probeert greep op hem te krijgen door hem daarmee op negatief kritische wijze te confronteren. Hij wil de cliënt dwingen om naar zijn eigen aandeel te kijken en probeert hem er van te doordringen hoe fout hij bezig is. Hij geeft de cliënt het gevoel dat hij onmogelijk is. Soms gaat dit zelfs zo ver dat de hulp wordt gestopt, omdat de cliënt geen introspectief vermogen zou hebben en dus ongeschikt is voor therapie. Dit bevestigt de cliënt in zijn overtuiging dat hij wezenlijk niet deugt. De hulpverlener raakt gefixeerd op de cliënt en diens gedrag en staat niet langer stil bij wat hij zelf oploopt aan de cliënt en wat hij van hem nodig heeft in de hulpverleningsrelatie.

‘U praat wel heel erg negatief over uw omgeving. Wanneer iedereen u in de steek laat, zult u daar toch ook zelf wel een aandeel in hebben. Het lijkt me beter om daar eens naar te kijken in plaats van altijd maar te klagen over anderen. Daar schiet u weinig mee op.’

Remedie: de hulpverlener als gezaghebbende, liefdevolle ouder

De hulpverlener staat stil bij wat hij zelf oploopt in het contact met de cliënt en vertelt dat open en eerlijk: ‘Alle hulp die ik je probeer aan te reiken, wordt door jou afgewezen als onmogelijk omdat het nooit aan jou ligt. Ik ga me steeds machtelozer voelen, net als jij. Ik snap ook wel dat je goede redenen moet hebben om zo mismoedig te zijn, maar zo los je niets op. Zo blijf je machteloos. Anderen gaan jouw problemen echt niet oplossen, dat zul je toch zelf moeten doen. En ik wil je daar graag bij helpen, maar dan zul je me wel een kans moeten geven en niet alles van tafel vegen wat ik zeg en ook eens naar de mogelijkheden kijken wat jij zelf zou kunnen doen in plaats van meteen alle onmogelijkheden te zien.’ De hulpverlener gaat niet in op het onderwerp van de cliënt (inhoudsniveau), maar richt zich op hoe de cliënt zich opstelt (betrekkingsniveau).

'Ik hoor hoe eenzaam u bent en dat lijkt me verschrikkelijk. Er zit me alleen iets dwars in de manier waarop u daarover praat. Het klinkt zo verongelijkt naar uw omgeving toe. Alsof ze u expres niet geven waar u recht op hebt! Dat is niet prettig om naar te luisteren en als u altijd zo bitter klinkt, dan kan ik me voorstellen dat mensen u gaan mijden, hoe rot dat ook voor u is. U heeft misschien wel gelijk, maar dat gaat u niet brengen wat u het meeste nodig heeft.'

3.4 De cliënt als geïntimideerd kind

Niemand weet hoe groot hij is, tot men hem vraagt te staan

Marian (25) heeft een zoontje van twee. Ze heeft een verleden van ernstige verwaarlozing en wil voor haar kind een beter leven. Zij geeft hem alles wat zij zelf gemist heeft (aandacht, troost, knuffelen) en staat altijd voor hem klaar. Maar hij wordt steeds lastiger en veeleisender en soms heeft ze de neiging hem te slaan. Dat vindt ze heel erg. Ze is bang dat ze een slechte moeder is. Ze voelt zich depressief en lusteloos en dat vindt ze ook erg, vooral voor haar man. Die heeft zo ook niet veel aan haar. Ze zou er misschien maar beter niet kunnen zijn.

De cliënt geeft zichzelf voortdurend de schuld van alles, vindt zichzelf slecht, vernedert zichzelf en verwaarloost zichzelf. Hij durft niet voor zichzelf op te komen, geeft zichzelf geen plek, durft nauwelijks ruimte in te nemen en kruipt direct in zijn schulp wanneer de hulpverlener een stevige positie inneemt.

Valkuil 1: de hulpverlener als beschermende ouder

De hulpverlener wil de cliënt sterker maken, maar doet dat door hem op te beuren en advies te geven over wat de cliënt kan doen om zijn situatie te verbeteren. Dat durft en kan de cliënt vaak niet. De cliënt ontvangt daarmee bovendien de boodschap dat hij niet oké is zoals hij is en daar was hij al van overtuigd. Deze hulpverlener versterkt dus ongewild het patroon van de cliënt. De hulpverlener is positief gericht op de cliënt, hij gunt hem een beter leven, maar staat ondertussen niet stil bij wat het gedrag van de cliënt bij hem oproept. Daarmee geeft hij de cliënt dus ook geen voorbeeld van hoe je constructief voor jezelf opkomt en dat heeft de cliënt nu net hard nodig.

'Wat vreselijk dat je zo over jezelf denkt. Je bent helemaal geen slechte moeder! Kijk eens wat je allemaal doet voor je kind, hij mag zijn handen dicht knijpen met jou als moeder. Iedere moeder wordt wel eens gek van zijn kind. Jij moet gewoon wat meer de deur uit, onder de mensen komen, een cursus gaan doen of zo. Zullen we samen eens een plan opstellen hoe je dat aanpakt?'

Valkuil 2: de hulpverlener als eisende ouder

De hulpverlener windt zich op over het zelfvernietigende gedrag van de cliënt en over zijn voortdurend niet-assertieve houding. Hij wil de cliënt ertoe brengen daarmee te stoppen, ander gedrag te ontwikkelen en een beetje pit te vertonen, alleen doet hij dat op een gefrustreerde, verwijtende toon: 'Hou toch eens op met al dat negatieve gedoe over jezelf!'

Ga gewoon eens staan voor jezelf. Als je geen sukkel wilt zijn, gedraag je dan ook niet steeds zo!’ De cliënt zal waarschijnlijk snel in zijn schulp kruipen en zich bevestigd voelen in zijn negatieve gevoel over zichzelf. Ook hier is de hulpverlener gefixeerd op het gedrag van de cliënt, alleen nu op negatief kritische wijze, waardoor hij de cliënt meer biedt van wat de cliënt al heeft geïnternaliseerd, in plaats van een voorbeeld van ander, meer constructief gedrag.

‘Tjonge, wat ga jij negatief met jezelf om zeg, daar zou iedereen depressief van worden. Waarom kijk je niet wat meer naar de dingen die wel goed gaan? Ga niet steeds zo in de put zitten, maar zeg tegen jezelf dat je het prima doet. Als je wilt dat je kind een leuke moeder heeft, dan moet je ook leuk zijn en dat ben je niet zolang je jezelf zo de grond in boort. Niet voor je kind en niet voor je man.’

Remedie: de hulpverlener als liefhebbende, accepterende ouder

De hulpverlener begrijpt het zelfdestructieve gedrag van de cliënt en accepteert het als resultaat van zijn verleden. Hij probeert zijn cliënt te laten zien hoe zijn gedrag samenhangt met pijnlijke patronen uit zijn verleden en dat hij als kind geen andere mogelijkheid zag om te overleven dan door dit gedrag te ontwikkelen. Ooit heeft het hem geholpen, maar nu staat het hem in de weg om gelukkig te worden. De hulpverlener probeert de cliënt te helpen een betere, meer liefdevolle ouder voor zichzelf te worden dan de eigen ouders konden zijn en doet dit door zelf het goede voorbeeld te geven. Hij accepteert wie de cliënt is, geeft hem de boodschap dat hij oké is, respecteert zijn moeiten en gaat met hem op zoek naar wat hij zelf graag zou veranderen in zijn leven en relaties om het beter te krijgen. Steeds wanneer de cliënt negatief is naar zichzelf staat de hulpverlener daarbij stil en helpt hij de cliënt te zien dat dit oud gedrag is, dat hem nu in de weg staat om zich goed te kunnen voelen naar zichzelf. De hulpverlener toont vertrouwen in de cliënt en geeft hem de boodschap dat hij er van overtuigd is dat de cliënt kan wat hij graag wil.

‘Ik ben het met je eens dat je niet zo’n heel goede moeder bent nu. Niet omdat je niet genoeg geduld hebt, maar omdat je als compensatie voor wat jijzelf gemist hebt nu geen grenzen geeft aan je kind en daar wordt hij niet leuker van. Ik snap dat je je daar niet goed over voelt, dat getuigt van kwaliteit. Maar ik vind het wel pijnlijk dat je jezelf daar zo hard op afrekent. Je wilt immers alleen maar het beste voor je kind, dat hij het beter krijgt dan jij het had. Dat is heel liefdevol. Daarmee krijgt je kind al veel meer dan jij in je hele jeugd gehad hebt. En wat ik het allerpijnlijkst vind is om te zien hoe eenzaam jij met dit alles worstelt. Ben je niet lang genoeg alleen geweest in je leven? Ik wil graag dat je de volgende keer je man meebrengt, zodat ik er samen met jullie allebei naar kan kijken hoe hij je kan helpen om beter voor jezelf te zorgen en meer grenzen aan jullie zoon te stellen.’

3.5 De cliënt als verloren kind

Je kunt gras niet laten groeien door eraan te trekken

Klaas (38) leeft een geïsoleerd leven in zijn huisje in een achterstandswijk. Hij heeft met niemand contact, drinkt stevig, maar bezorgt nooit overlast. Wel is het in en om zijn huis een grote troep en verzorgt hij zichzelf slecht. Hij is aangemeld bij bemoeizorg, die na lang aanhouden uiteindelijk contact heeft gekregen. Klaas snapt niet waar ze moeilijk over doen. Hij heeft nergens problemen mee en leeft een prima leventje.

De cliënt leeft in zijn eigen wereld en stelt zich op als geïsoleerd van zijn omgeving. Hij ervaart niet dat hij een probleem heeft, de omgeving doet moeilijk. Hij heeft zich emotioneel losgekoppeld van zijn omgeving en ziet geen verband tussen de problemen die anderen met hem hebben en zijn gedrag. Hij straalt uit dat er met hem niets aan de hand is, zolang hij met rust gelaten wordt. Hij verwacht niets van zijn omgeving, ook niet van de hulpverlener en staat ook onverschillig tegenover zichzelf. Hij zoekt vaak bevrediging in middelen die gemakkelijk te verkrijgen zijn en is dus gevoelig voor alle vormen van verslaving. Hij heeft meestal geen enkele behoefte daarmee te stoppen en ervaart geen intrinsieke wens om te veranderen.

Valkuil 1: de hulpverlener als beschermende ouder

De hulpverlener doet hard zijn best om de cliënt te bereiken. Hij wil de cliënt overtuigen van het destructieve van zijn gedrag en hem motiveren tot ander, gezonder gedrag. Hij wil hem laten merken dat hij het beste met hem voor heeft, maar dat het van kwaad tot erger zal gaan wanneer de cliënt zich niets van anderen aantrekt. Wanneer er een partner en kinderen in het spel zijn die lijden onder de onverschillige opstelling van de cliënt, is de kans nog groter dat de hulpverlener zich behoorlijk opwindt en dat hij flink aan de cliënt gaat trekken. Hij spant zich enorm in om ervoor te zorgen dat de cliënt zich openstelt voor zijn omgeving en voor hulp, maar dat is nu precies wat de cliënt niet kan! De hulpverlener is hard aan het werk om de cliënt in beweging te krijgen en staat er niet bij stil dat hij de enige is die aan het werk is.

‘Dat zeg je nu wel, Klaas, maar echt fijn is het natuurlijk niet om altijd in zo’n troep te zitten. En zo blijf je natuurlijk ook altijd alleen, want iedereen vindt het hier stinken. Wat vind je ervan om daar eens samen de schouders onder te zetten? Ruimen we het hier tiptop op, zetten een bloemetje op tafel. Echt, daar word je een ander mens van. En als al die troep eruit is, kan je ook eens lekker onder de douche, dat zal je ook goed doen. Dan lig je ook meteen een stuk beter in de markt bij de vrouwen.’

Valkuil 2: de hulpverlener als straffende ouder

De hulpverlener raakt gefrustreerd over het feit dat hij geen beweging krijgt in de cliënt en wordt uitgesproken negatief kritisch. Hij blameert de cliënt voor diens gedrag, houdt hem voor dat hij niets van zijn leven maakt, dat hij waardeloos met zichzelf en met anderen omgaat en dat hij op deze manier niets betekent, noch voor zichzelf, noch voor anderen. Hoezeer de hulpverlener hierin ook gelijk heeft, hij zal er alleen maar mee bereiken dat de cliënt zich ongezien en gekleineerd voelt en hem sterken in de overtuiging dat er van de buitenwereld weinig goeds valt te verwachten. Hierdoor zal hij zich eerder meer afsluiten dan meer openstellen voor hulp.

'Klaas, dat kan zo echt niet langer! Moet je die troep hier nu toch eens zien. Het wordt met de dag erger. En daar hang jij de hele dag maar tussen rond, zonder dat je een klap uitvoert. Zo maak je toch niets van je leven. Er zijn vast wel dingen die je kunt, maar je doet helemaal niets. Je zit hier maar zo'n beetje weg te rotten en op de zak van de gemeenschap te teren. Zo stel je toch niets voor, man!'

Remedie: de hulpverlener als liefhebbende, beschermende ouder

De hulpverlener uit zijn oprechte zorg ten aanzien van de cliënt. Hij vertelt hem dat hij ziet hoe de cliënt op zijn eigen eilandje zit en dat ook zo wil houden, maar dat hij weet dat het daar ook heel eenzaam is en dat hem dat raakt. Dat hij het de cliënt gunt om zich goed en veilig te voelen zonder zo alleen te zijn en zonder te moeten vluchten in allerlei verslavingen. 'Ik begrijp best dat je daar een prettig gevoel van krijgt, maar het is ook de weg van de minste weerstand. Een weg waarbij je nooit echt trots op jezelf kunt zijn. En ik zou willen dat je eens een keer echt blij met jezelf zou kunnen zijn. Ik weet dat er vroeger niemand blij was met jou en dat je daarom de moed maar op hebt gegeven. Maar je hoeft niet door te gaan met jezelf te behandelen, zoals je altijd behandeld bent geweest, zo onverschillig. Ik kan dat in elk geval niet. Het laat mij helemaal niet onverschillig hoe het met jou gaat en ik zou heel graag een kans van je krijgen om je te helpen. Dat ik met m'n bootje langszij mag komen en toegelaten word op je eiland. Ik zou bijvoorbeeld graag eens willen horen van jou wat de voordelen van jouw verslaving zijn en wat de nadelen en wat de voordelen van het afkicken en wat de nadelen zijn en dat wij het daar eens serieus over hebben.' De hulpverlener maakt zo zelf vanuit zijn betrokkenheid contact met de cliënt en nodigt de cliënt tegelijkertijd uit om aandacht aan zichzelf te geven, zonder dat hij de cliënt onder druk zet.

'Ik zie dat je het hier eigenlijk best naar je zin hebt en dat kan ik me ook nog wel voorstellen ook. Lekker eigen baas en niemand die aan je kop zeurt. Daar zul je vast slechte ervaringen mee hebben, met aan je kop zeuren. Heb ik zelf ook een hekel aan. Maar ik zou me toch ook wel heel eenzaam gaan voelen als ik zo zou leven als jij. Niemand om gewoon eens mee te kletsen of lekker mee te lachen. Of voor wie je in beweging wilt komen als je ergens zelf geen zin in hebt. Dan moet je het ook wel helemaal uit jezelf halen. Dat lijkt me best een hele klus, dan zou ik het er misschien ook maar bij laten zitten. Voor wie zou je het doen, hè? Als het voor jezelf niet zo hoeft... Heb jij dat gevoel ook?'

3.6 De cliënt als lastig kind

Stress is het signaal van foute keuzes

Peter (35) heeft een verleden van geestelijke mishandeling en is sinds drie maanden in een ontwenningkliniek om af te kicken van zijn alcohol- en drugsverslaving. Hij voelt zich snel onveilig, is erg wantrouwend en blijft daardoor alleen. Hij wil mensen graag meer leren vertrouwen, maar heeft het gevoel dat hij daar steeds weer in wordt teleurgesteld. Wanneer iemand hem niet groet of niet op hem reageert als hij iets zegt, voelt hij zich direct gekwetst en afgewezen. Hij zegt dan niets en trekt zich terug. Vervolgens neemt hij wraak door de 'boosdoener' extra hard terug te pakken. Dit levert hem veel conflicten met medebewoners op.

De cliënt vertoont sterk wisselend gedrag. Het ene ogenblik is hij heel coöperatief en vindt de hulpverlener geweldig, het volgend ogenblik ligt hij dwars en vindt hij dat de hulpverlener er niets van bakt. De cliënt is impulsief, probeert zijn zin door te drijven, laat zich door de hulpverlener moeilijk begrenzen, springt van de hak op de tak en wil voortdurend zijn eigen verhaal vertellen. Daarnaast is hij ook kwetsbaar, bang en verdrietig en wil hij graag zorg en aandacht van de hulpverlener.

Valkuil 1: de hulpverlener als toegeeflijke, begrijpende ouder

De hulpverlener kan zich gemakkelijk overspoeld voelen door het impulsieve, doordouwende gedrag van de cliënt en terugdeinzen. De kans is groot dat hij zich vervolgens helemaal gaat richten op de kwetsbare kant van de cliënt, daar veel mededogen mee heeft, helemaal begrijpt waarom de cliënt zo moeilijk in elkaar steekt en hem daarmee 'vergeeft' voor zijn negatieve gedrag. Hij ziet voornamelijk het kwetsbare, bange en verdrietige kind en raakt helemaal gefocust op het ontwikkelen van nieuw, positief gedrag. Hoewel de cliënt zich nu zeker gezien zal voelen in zijn behoeftige kant, leert hij niet zich te begrenzen in zijn impulsieve kant en rekening te houden met anderen.

'Ik begrijp je wantrouwen, Peter. Je hebt niet zulke goede ervaringen met anderen. Ik vind dat allemaal echt rot voor je en snap dat je overstuur bent als ze je niet groeten. Maar als je zo doorgaat zul je nooit vrienden krijgen en dat wil je wel graag. Het zou fijn zijn als je je wat meer open kon stellen, zodat je betere ervaringen op kunt doen. Ik hoop dat je de mensen hier de kans geeft je te laten zien dat ze best wel te vertrouwen zijn.'

Valkuil 2: de hulpverlener als strenge, straffende ouder

In een poging greep op de situatie en de cliënt te krijgen, probeert de hulpverlener stevig paal en perk te stellen aan het incongruente, grensoverschrijdende gedrag van de cliënt. Hij stelt heel strikte grenzen en zit er bovenop om er voor te zorgen dat de cliënt daar niet overheen gaat. Doet hij dat toch, dan volgen er sancties. Hij is sterk gericht op het lastige gedrag van de cliënt en probeert dat te beteugelen, maar heeft onvoldoende oog voor de goede redenen van de cliënt om dit gedrag ontwikkeld te hebben en ook niet meer voor diens kwetsbaarheid en angst. De cliënt zal zich teruggewezen en ongezien voelen en zal

nog meer gas bij gaan zetten om er voor te zorgen alsnog gezien te worden en een plek te krijgen. Zijn patroon zal zich dus versterken.

‘Peter, zoals jij je gedraagt naar andere bewoners, dat kan echt niet. Dat verziekt de sfeer op de afdeling. Je kunt je dan wel gekwetst voelen, maar dat geeft je nog niet het recht anderen zomaar aan te vallen. Ik wil dat je daar je excuses voor aanbiedt. En als dit zich weer voordoet, dan zullen we daar helaas consequenties aan moeten verbinden.’

Remedie: de hulpverlener als gezaghebbende, liefdevolle ouder

De hulpverlener heeft oog voor de goede redenen van de cliënt om het patroon waarin hij vastzit, te ontwikkelen en is daar ook duidelijk over. Hij begrijpt waarom het zo moeilijk is voor de cliënt om de hulpverlener te vertrouwen en waarom hij steeds zo heen en weer zwalkt in zijn posities. Hij ziet dat de cliënt hunkert naar zorg en aandacht en wil dat ook zeker geven. Maar hij is er ook duidelijk over wat hij zelf als hulpverlener van de cliënt nodig heeft om zich goed te voelen en goed te kunnen werken. Hij vertelt eerlijk wat hij lastig vindt aan het gedrag van de cliënt, zonder deze daarvoor te blameren en geeft steeds aan wanneer de cliënt over zijn grenzen heen gaat. Zonder de strijd daarover aan te gaan blijft hij stevig staan en vraagt van de cliënt zijn behoeftes en grenzen serieus te nemen en te respecteren. De hulpverlener is dus niet bezig de cliënt te begrenzen, maar geeft zijn eigen grenzen aan. Net zoals een goede ouder niet zijn kind hoeft te begrenzen, maar zélf grenzen moet hebben en die bewaken. De cliënt krijgt zo een levend voorbeeld van hoe je zowel voor jezelf op kunt komen, als het belang van de ander respecteren en dat is precies het voorbeeld dat hij in zijn leven heeft gemist.

‘Peter, het is natuurlijk rot als je het gevoel hebt dat anderen je opzettelijk negeren, dan zou ik me ook geraakt voelen. Maar voor mij is het niet oké hoe jij dat afreageert. Het probleem is ook helemaal niet of die anderen nu wel of niet deugen of te vertrouwen zijn. Het probleem is dat jij niet praat over wat je dwars zit, maar meteen wraak neemt. Je schiet meteen in de reactie, zonder dat je weet of eigenlijk wel klopt wat je denkt. Dat maakt je voor andere mensen heel onvoorspelbaar en dan trekken ze zich terug en ben jij weer teleurgesteld. Voor hen ben jij niet te vertrouwen, omdat je het ene ogenblik aardig bent en ze het volgende ogenblik te grazen neemt. Ik vind het belangrijk dat je daar eens over nadentk.’

3.7 De cliënt als instabiel kind

Voor sommigen is de pijn van afgewezen worden vertrouwd en beter te verdragen dan de intensiteit van liefde en geluk

Cathy is een alleenstaande vrouw van 34 jaar. Ze werkte sinds jaren als groepsleidster in de jeugdhulpverlening. Daar is ze onlangs na een conflict met de teamleider op non-actief gezet. Dat heeft haar erg van haar stuk gebracht. Ze voelt zich angstig, verdrietig en weet niet hoe ze nu verder moet. Ze vindt de gesprekken met de hulpverlener fijn, maar ze helpen niet echt, ze blijft zich ellendig en onzeker voelen.

De cliënt zit vast in een patroon van zelftwijfel, piekeren, zorgen maken en angsten. Wat de hulpverlener ook zegt, hij blijft overal beren op de weg zien. Bij iedere vordering die wordt gemaakt wordt deze ook weer ter discussie gesteld: nu gaat het beter, maar... Vandaag gaat het goed, morgen is het weer niets. De cliënt twijfelt aan alles en iedereen en aan zichzelf nog het meest. Hij durft weinig te ondernemen, omdat hij overal gevaren ziet en elk risico in het leven uit wil bannen.

Valkuil 1: de hulpverlener als beschermende, toegelijke ouder

De hulpverlener is diep begaan met zijn worstelende, piekerende, angstige cliënt en erkent de cliënt in het feit dat deze het ook wel heel moeilijk heeft. Hij beweegt mee met zijn angsten en al het gepieker en probeert de cliënt waar mogelijk te helpen en te bemoedigen. Hij is ontzettend geduldig en geeft de cliënt alle ruimte voor al zijn argumenten tegen nieuwe ondernemingen en voor zijn angsten daarbij. Hij probeert de doemgedachten van de cliënt steeds te weerleggen en de cliënt er van te overtuigen dat deze helemaal niet nodig zijn en vindt het ontzettend sneu dat de cliënt geen stap verder komt. De angst van de cliënt legt nu zowel de cliënt als de hulpverlener lam. Omdat de hulpverlener de cliënt volgt, komt hij precies zover als de cliënt en dat is niet ver. Hij is te zeer begaan met de cliënt, te veel met de cliënt bezig en staat er te weinig bij stil wat hij eigenlijk vindt van hoe de cliënt met zichzelf omgaat en dat hij de cliënt in feite geen stap verder weet te helpen.

‘Wat verdrietig voor je dat je maar niet verder komt. Maar dat begrijp ik ook wel, want je twijfelt bij alles wat ik zeg of dat wel zal helpen, of het niet te moeilijk is en wat er allemaal wel niet zal kunnen gebeuren als je dat zou doen. Je hebt een rotveraring gehad en nu ben je bang geworden. Daar moet je jezelf de tijd voor geven. Dat wordt echt op den duur minder, als je zelf maar positief bezig blijft. Je moet gewoon geduld hebben.’

Valkuil 2: de hulpverlener als eisende, autoritaire ouder

De hulpverlener voelt zich geblokkeerd in zijn hulp door de manier waarop de cliënt steeds zichzelf blokkeert. Hij wil deze blokkade opheffen door van de cliënt ander gedrag te eisen. Die moet nu maar eens op houden met al dat gepieker, daar hebben ze nu eindelijk bij stilgestaan en dat levert niets op. Hij moet gewoon eens iets gaan ondernemen, dan zal hij vanzelf wel merken dat het met die risico's allemaal zo'n vaart niet loopt. Probleem van deze houding is dat de hulpverlener gedrag van de cliënt eist dat deze vast en zeker ook van zichzelf vraagt, maar waar hij gewoon niet toe in staat is. Hij zal met talloze argumenten komen om aan te tonen dat wat de hulpverlener wil gewoon niet kan. De angst is te groot en legt hem lam. De hulpverlener is voornamelijk gericht op de cliënt en op wat die moet veranderen en staat te weinig stil bij waar hij tegen aanloopt bij de cliënt en wat hem blokkeert in zijn hulpverlening.

‘Ik begrijp het niet, hier hebben we toch al eindelijk bij stilgestaan. Ik ben op je angsten, je twijfels en je verdriet ingegaan. Ik heb je getroost. En toch zeg je steeds dat er niets verandert. Maar ja, dat gaat natuurlijk ook niet vanzelf, hè. Daar moet je zelf ook iets voor doen. Wanneer jij steeds blijft hangen in je twijfels en je angsten en geen enkel plan een kans geeft, dan schieten we natuurlijk niet op. Je moet gewoon eens een stap zetten in plaats van steeds op de drempel te blijven hangen!’

Remedie: de hulpverlener als begrijpende, liefhebbende ouder

De hulpverlener heeft begrip voor de verwarring en angsten van zijn cliënt. Hij heeft er oor voor en leeft met de cliënt mee in hoe akelig dat allemaal is. Hij laat merken dat hij begrijpt waar deze angsten vandaan komen, maar maakt ook duidelijk dat dit in feite oude angsten zijn die horen bij een oude situatie en dat de cliënt deze angsten nu op alle situaties plakt. Daarmee herhaalt de cliënt in feite steeds de pijn uit zijn jeugd en geeft hij zichzelf 'levenslang'. Maar hij is geen kind meer en zou zichzelf nu een kans kunnen geven op een leuker leven. De hulpverlener maakt duidelijk dat hij de cliënt hier heel graag bij wil helpen, omdat hij het verschrikkelijk pijnlijk vindt om te zien hoe de cliënt maar niet aan leven toekomt. Maar dan heeft hij wel van de cliënt nodig dat die ook een stap wil maken en niet alle risico's steeds uit de weg gaat. Een leven zonder risico's bestaat niet, dat is de dood in de pot. Hij nodigt de cliënt daarbij uit wel open te komen met al zijn angsten en daar dan samen naar te kijken om te zien welke relevant zijn en welke oud. Hij vertaalt de vele 'ja-maars' van de cliënt consequent als 'nee-want' en maakt de cliënt duidelijk dat hij dus steeds nee zegt en of dat ook echt is wat hij wil. En of er iets in zijn leven is wat de cliënt erg graag zou willen en waarvoor hij risico's zou durven nemen. De hulpverlener probeert hierbij zowel steunend als inspirerend te zijn en houdt goed contact met zijn levendige, enthousiaste en plagerige kant, omdat dat precies is wat de cliënt zichzelf niet toestaat.

'Ik begrijp hoe lastig dit allemaal voor je is. Er is je iets overkomen waar je helemaal geen controle over had en nu ben je bij alles bang om de controle kwijt te raken en dus voortdurend bezig hem vast te houden. Dat zet jou helemaal klem en mij erbij. Daar wil ik graag met je naar kijken. Want ik kan je nu wel gunnen dat je eindelijk eens loslaat en gaat leven, wanneer je dat jezelf niet toestaat en krampachtig bezig blijft elk risico uit te bannen, dan komen we samen natuurlijk geen stap verder. Dan is het eerlijker dat je niet langer zegt dat je wel dingen anders wilt gaan doen, maar dat je er gewoon voor uitkomt dat je er voorlopig niet voor kiest om dat te doen. Dan hoef ik me daar niet meer druk over te maken en ben jij niet steeds teleurgesteld in jezelf.'

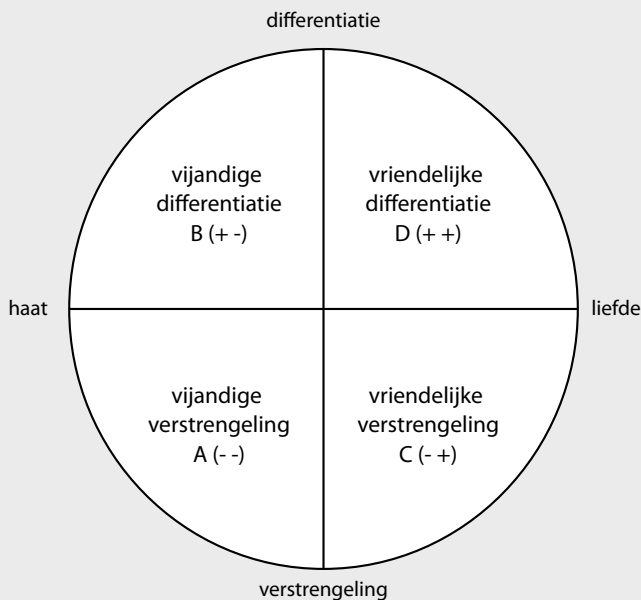
3.8 Differentiatie en verstrengeling

Je bent pas echt autonoom wanneer je je kunt verbinden

Wanneer we de valkuilen en de remedies van de hulpverlener ten aanzien van de door de cliënt uitgelokte negatieve interactiepatronen op een rij zetten, dan vallen daarbij een aantal regelmatigheden op.

Wij willen deze verduidelijken aan de hand van figuur 3.1 op pagina 132.

Kinderen die opgegroeid zijn in een sfeer van vijandige controle (A: vijandige verstrengeling) verlangen naar meer autonomie (D: vriendelijke differentiatie) en zijn bang voor vijandige controle. Kinderen die opgroeien in een sfeer van vijandige verwaarlozing (B: vijandige differentiatie) verlangen naar meer controle (C: vriendelijke verstrengeling) en zijn bang voor vijandige verwaarlozing.

Figuur 3.1 Vier typen relaties gedefinieerd in termen van differentiatie en verstrengeling

Ontleend aan Benjamin, 1993.

Zoals we zien is er een niet aflatend verlangen om autonomie en verbondenheid (vriendelijke differentiatie en vriendelijke verstrengeling) met elkaar in evenwicht te brengen en ontstaat er een negatief patroon wanneer we met te veel van het een of het ander geconfronteerd worden.

Wanneer we dit gegeven vertalen naar de ouder-kindrelatie kunnen we stellen dat een kind met een straffende ouder verlangt naar een ondersteunende, begrijpende ouder, een kind met een gewelddadige ouder verlangt naar een liefhebbende, accepterende ouder, een kind met een verwaarlozende ouder verlangt naar een beschermende, zorgende ouder, een kind met een veeleisende ouder verlangt naar een toegewijde ouder en een kind van een toegewijde ouder weet dat het meer grenzen en eisen van zijn ouder nodig heeft.

De valkuil voor de hulpverlener ligt dus steeds in dat wat het kind in de cliënt al kent en vreest en de oplossing in dat wat het niet kent en waar het naar verlangt. Aangezien het moeilijk is om te vragen om iets wat je niet kent, zal de cliënt niet altijd vragen om wat hij nodig heeft. Hij vraagt wat hij hebben wil, zonder te beseffen dat dit onderdeel is van het patroon waarin hij gevangen zit. Het is aan de hulpverlener om niet te bezwijken voor de verleiding de cliënt te geven waar hij om vraagt, maar uit te zoeken wat hij nodig heeft en hem dat te geven.

Verwerkingsopdracht

- 1 Wat zijn voor jou lastige cliënten?
- 2 Wat roepen die bij jou op?
- 3 Wat zou je tegen ze willen zeggen wanneer je zou durven?
- 4 Wat heeft dat met jezelf te maken?